Vytautas Vingis

Tyrimai Kaune

2020 m. Kauno mieste buvo atlikti archeologiniai tyrimai: Karaliaus Mindaugo prospekto 17 vidiniame kieme ištirtas 38 m² plotas, žvalgytas 22 m² plotas, o Nemuno g. 12 ištirta 65 m² perkasa ir žvalgytas 49 m² plotas.

Karaliaus Mindaugo prospektas 17. 2016 m. L. Girlevičius sklype Karaliaus Mindaugo prospekte 18 ištyrė 30 m² plotą (3 perkasos po 10 m²). Atlikus žvalgomuosius tyrimus nustatyta, kad visose tirtose vietose yra išlikęs nuo 0,9 iki 1,7 m storio kultūrinis sluoksnis. Sklypo V dalyje, esančioje arčiau Druskininkų gatvės, tirtoje perkasoje 3 atidengtos XVI–XVII a. datuojamo mūrinio pastato su pusrūsiu liekanos (*LIIR*, f. 1, b. 8230). 2017 m. G. Jonutis vykdė tyrimus Karaliaus Mindaugo prospekte 18. Jų metu ištirta 18 įvairaus dydžio perkasų, 1 šurfas, bendrai 1052 m² plotas (*ATL 2017 metais,* 2018, p. 298–306). Metalo ieškikliais ir vizualiai žvalgyta apie 1500 m² teritorija. Tyrimų metu fiksuotas 1–1,3 m storio kultūrinis sluoksnis, po juo rastas 10–40 cm storio vietomis tik fragmentiškai išlikęs archeologinis sluoksnis su XVI–XVIII a. radiniais. Būsimųjų dviejų gyvenamųjų namų vietose tirta 277,5 m² ploto perkasa 12. Perkasos R dalyje atidengtas smulkių akmenų grindinys, kuris datuojamas XX a. 3 dešimtmečiu. Po juo fiksuotas nesuardytas kultūrinis sluoksnis su pavieniais XVI–XVIII a. radiniais. Perkasoje 11 fiksuotas 1–1,2 m storio kultūrinis sluoksnis, tik fragmentiškai jame išliko 10–30 cm storio apatinis horizontas, priskirtas XVII–XVIII a. Perkasoje 21 atidengta didžioji dalis čia stovėjusio XVI–XVII a. rūsio liekanų. Statinys 5,6–5,8 m pločio tarp sienų išorės ir 4,2 m pločio viduje, atkastoji dalis apie 9 m ilgio. 2018 m. R. Žukovskis vykdė detaliuosius tyrimus ir žvalgymus sklypuose Karaliaus Mindaugo prospekte 18 bei Druskininkų gatvėje. Iki įžemio ar iki projektinio gylio ištirtos 2 perkasos ir 5 šurfai, bendrai 94,25 m² dydžio plotas. Inžinerinių komunikacijų įrengimo vietose žvalgytas apie 277 m² dydžio plotas. Perkasose fiksuotas nuo 0,8 m iki 2,7 m storio kultūrinis sluoksnis, perkastas XIX a. pabaigoje – XX a. statybų ir inžinerinių komunikacijų įrengimo metu. Fragmentiškai išlikęs neintensyvus 10–50 cm storio archeologinis sluoksnis aptiktas tik šurfuose 4 ir 5, kitur jis sunaikintas. Maišytame grunte rasta XVII–XX a. radinių (*LIIR*, f. 1, b. 8955).

2020 m. vykdant žvalgomuosius tyrimus nustatyta, kad iki 1,1–1,3 m gylio rasti XIX–XX a. datuojami sluoksniai, po jais yra išlikęs 20–35 cm storio juodos žemės sluoksnis, kuriame rasta XVII–XVIII a. datuojamų radinių – keramikos šukių. Įžemis šurfe pasiektas 1,5 m gylyje. Remiantis žvalgomųjų tyrimų rezultatais, prieš vykdant šilumos tinklų įrengimo darbus, nuo 1 m gylio buvo vykdomi detalieji tyrimai. Perkasoje po 1–1,3 m storio XIX–XX a. datuojamais sluoksniais rastas 20–40 cm storio juodos žemės sluoksnis, kuriame aptikta XVII–XVIII a. datuojamų radinių (1 pav.). Tyrimų metu įžemis pasiektas apie 1,5–1,7 m gylyje, įgilintų objektų vietose, kurie datuojami XVIII–XX a., įžemis fiksuotas 2–2,4 m gylyje.

1 pav. Koklio fragmentas. G. Pilkauskaitės nuotr.

Fig. 1. A stove tile fragment.

Detaliųjų tyrimų metu perkasoje apie 60–90 cm gylyje aptiktas iš netašytų lauko riedulių sudėtas grindinys (2 pav.), kuris leidosi R–V kryptimi. Įvertinus kartografinius bei 2020 m. archeologinių tyrimų duomenis, tikėtina, jog rastas grindinio fragmentas – tai buvusio kiemo dangos liekana. Grindinys galėjo funkcionuoti iki namo Karaliaus Mindaugo prospekte 17 statybos pradžios, t. y. iki XIX a. II pusės – XX a. I pusės. Po minėtu grindiniu rastas apie 15–25 cm storio smėlio sluoksnis, po juo fiksuotas apie 10–20 cm storio maišytos juodos žemės sluoksnis, datuojamas XIX–XX a.

Perkasoje po asfalto ir skaldos sluoksniu, apie 25–30 cm gylyje nuo žemės paviršiaus, aptikta mūrinė struktūra – akmenų ir plytų duženų mūro fragmentas (mūras 1). Manoma, kad tai buvusios tvoros arba ūkinės paskirties medinio statinio liekana. Statinys statytas XIX a. II pusėje – XX a. I pusėje, nugriautas XX a. II pusėje. Įgilinto objekto 8 vietoje pasiekus apie 2,4 m gylį nuo žemės paviršiaus, rasta mūrinė struktūra (mūras 2) (3 pav.), sudaryta iš plytų ir cemento–kalkių skiedinio. Rastas pamatas buvo apie 5,8 m ilgio ir apie 40–50 cm pločio, orientuotas ŠV–PR kryptimis. Struktūros viduje pasigilinus dar 75 cm ir pasiekus bendrą apie 3,15 m gylį, rastas apie 5 cm skersmens vamzdis. Įvertinus naudotas statybines medžiagas (fabrikinės gamybos plytos, rištos labai kietu kalkinės–cementinės sudėties skiediniu; plytos be antrinio panaudojimo požymių, tačiau vertinant grunto stratigrafiją, sienelės veikiausiai išmūrytos klojant vandentiekį), kartografinius bei archeologinius duomenis, aptiktoji mūro struktūra datuojama XX a. viduriu – II puse.

Žvalgymų metu iki projektinio 0,8–1,6 m gylio rasti suardyti XX a. datuojami sluoksniai, kuriuose aptikta nedaug to paties laikotarpio radinių. Tyrimų metu rasta ir inventorinta 385 vienetai radinių.

2 pav. Perkasoje aptiktas grindinys. V. Vingio nuotr.

Fig. 2. The paving discovered in the trench.

3 pav. Perkasoje rastas mūras 2. V. Vingio nuotr.

Fig. 3. Masonry wall 2, which was discovered in the trench.

0 3 cm

4 pav. Vietinės gamybos pypkė. G. Pilkauskaitės nuotr.

Fig. 4. A locally manufactured pipe.

0 3 cm

5 pav. Goudos mieste gaminta pypkė. G. Pilkauskaitės nuotr.

Fig. 5. A pipe manufactured in the city of Gouda.

Nemuno g. 12. 1988 m. M. Bertašius Nemuno g. 19 sklype ištyrė apie 90 m² bendro dydžio plotą. Nustatyta, jog sklype susidaręs 1,2–1,7 m storio kultūrinis sluoksnis, žmonių veiklos pėdsakai datuojami nuo XVI a. Paviršiuje susidaręs apie 60 cm storio išlyginamasis sluoksnis (*LIIR*, f. 1, b. 1691). 2013 m. D. Balčiūnas vykdė detaliuosius tyrimus Nemuno g. 17 sklype. Tyrimų metu iškastos 4 perkasos, ištirtas 199,8 m² plotas. Visame tyrinėtame plote 1,1–1,4 m gylyje pasiektas įžemis – rusvas oksiduotas priesmėlis, o virš jo – 15–25 cm storio daržo žemės sluoksnis. Radiniai datuojami XVI a. pabaiga – XVII a. I puse (*ATL 2013 metais*, 2014, p. 297–301). 2014 m. M. Bertašius vykdė detaliuosius tyrimus sklype Nemuno g. 19. Tyrimų metu ištirtas apie 520 m² plotas, žvalgymai atlikti didesniame nei 200 m² plote. Tyrimų metu nustatyta, jog virš pirminio paviršiaus susidaręs 1,1–1,8 m storio natūraliai klostęsis sluoksnis, datuojamas XV a. – XIX a. pradžia. Daugelyje perkasų sluoksnyje ryškiai išsiskiria keli horizontai. Pirmasis siejamas su ankstyviausiu apgyvendinimo laikotarpiu, datuojamas XV a. – XVI a. viduriu; antrasis – su mūrinio rūsio statyba ir kiemo infrastruktūros įrengimu (kiemo grindinys), datuojamas XVI a. II puse – XVII a. viduriu; trečiasis – su miesto smukimo laikotarpiu, sklypo apleidimu, mediniais pastatais įvairiose sklypo vietose, datuojamas XVII a. pabaiga – XIX a.; ketvirtasis datuojamas XIX–XX a. Šie horizontai gerai matomi sklypo Š dalyje, prie Nemuno gatvės, kur nuo XVI a. fiksuoti užstatymo pėdsakai. Daugiausia tai XVII–XX a. stovėjusių medinių pastatų pamatų fragmentai. Taip pat rasti XVI a. II puse datuojamo pastato pamatai bei XVI a. pabaiga – XVII a. I puse datuojamo grindinio fragmentai (*ATL 2014 metais*, 2015, p. 309–315).

2020 m. žvalgomųjų tyrimų metu šurfe 1 iki 85 cm gylio buvo XIX–XX a. datuojami sluoksniai, po jais rastas 75 cm storio XVII–XVIII a. datuojamas archeologinis sluoksnis, kuriame aptikta daug buitinės keramikos. Šurfe 2 iki 90–100 cm gylio rasti XIX–XX a. datuojami sluoksniai, po jais buvo 45–65 cm storio XVII–XVIII a. datuojamas archeologinis sluoksnis.

Remiantis žvalgomųjų tyrimų rezultatais, prieš vykdant šilumos tinklų įrengimo darbus, nuo 60–80 cm gylio vykdyti detalieji tyrimai. Perkasoje po XIX–XX a. datuojamais sluoksniais, apie 60–80 cm gylyje rastas 50–70 cm storio juodos žemės sluoksnis, kuriame aptikta XVII–XVIII a. datuojamų radinių. Minėtame sluoksnyje rasta XVII a. datuojamo koklio, dengto žalia glazūra, fragmentas ir dvi pypkės: viena iš jų laikoma vietinės gamybos arba atvežta iš Lenkijos ar Ukrainos, datuojama XVIII a. II puse (4 pav.), kita dėl ant pypkės fragmento išlikusio „lelijos“ ženklo (5 pav.), manoma, yra kilusi iš Nyderlandų, Goudos miesto. Lietuvoje rasta tokio tipo pypkių,

manoma, kad jas kūrė meistras Hendrikas Manshoofdas, pypkė datuojama 1740–1785 m. (pypkes identifikavo A. Žvirblys). Sluoksnis pagal surastus radinius datuojamas XVIII a. II puse. Perkasoje po juodos žemės sluoksniu rastas 15–20 cm storio šviesiai rusvos smėlingos žemės sluoksnis, kuriame aptikta XVII–XVIII a. datuojamų radinių, pasiekus projektinį 1,35–1,5 m gylį, tyrimai nebebuvo tęsiami. Įžemis tyrimų metu nepasiektas.

Žvalgymų metu iki projektinio 45–90 cm gylio rasti suardyti XX a. datuojami sluoksniai, kuriuose aptikta nedaug to paties laikotarpio radinių.

The Investigation in Kaunas

In 2020, an excavation, field evaluation, and survey were conducted in the city of Kaunas: the excavation of 38 m^2 and the survey of 22 m^2 in the inner courtyard at Karaliaus Mindaugo Ave. 17 and the excavation of a 65 m^2 trench and the survey of 49 m^2 at Nemuno St. 12. The investigation at Karaliaus Mindaugo Ave. 17 revealed, under the 1–1.1 m thick, 19th–20th-century layers at previously undisturbed locations, a 20–40 cm thick layer of black soil, which dates to the 17th–18th centuries based on the finds. The investigation yielded 385 finds, mainly sherds of household pottery, glass shards, and stove tile fragments. A second half of the 19th – first half of the 20th-century paving fragment as well as 2 second half of the 19th – second half of the 20th-century masonry wall fragments were also discovered during the investigation.

The investigation at Nemuno St. 12 revealed, under the 1–1.1 m thick, 19th–20th-century layers at previously undisturbed locations, a 20–40 cm thick layer of black soil, which dates to the 17th–18th centuries based on the finds. The investigation yielded 867 finds, mainly sherds of household pottery, glass shards, and stove tile fragments, but also 2 pipes: one of local manufacture or brought from Poland or Ukraine and dating to the second half of the 18th century, the other, due to the 'Lily' makers mark surviving on a pipe fragment, is thought to have come from the city of Gouda in the Netherlands and dates to 1740–1785.

KĖDAINIAI

Jurgis Sadauskas, Kiprijonas Ivinskis

Kranto antroji gatvė 3

Manoma, kad Kėdainiai pirmą kartą paminėti 1372 m. Hermano Vartbergės kronikoje kaip „Gaydine“. Iki XV a. vidurio Kėdainiai priklausė Lietuvos didiesiems kunigaikščiams, šio amžiaus viduryje miestas atiteko Radvilai Astikaičiui, kuris įkūrė dvarą ir pastatė Šv. Jurgio bažnyčią. Miestas ūgtelėjo XVI a. I pusėje, valdant Jonui Radvilai. Tuo metu Kėdainiai laikinai tapo Žemaitijos administraciniu centru. XVI a. viduryje miestas atiteko Onai Radvilaitei, kuriai valdant Kėdainiai tapo vienu svarbiausių reformatų centrų LDK. Tuo metu miestas išplėstas į P, suformuotos dvi turgaus aikštės, Skongalio priemiestyje įsteigtas naujas uostas. 1590 m. Kėdainiams suteiktos Magdeburgo teisės. Didžiausią ūkinį ir kultūrinį pakilimą Kėdainiai išgyveno valdant Kristupui Radvilai ir jo sūnui Jonušui. Mieste įsikūrė žydai, vokiečiai, škotai. Kristupo Radvilos sūnaus Jonušo valdymas Kėdainiuose vadinamas miesto aukso amžiumi. Mieste buvo sumūryta puošni rotušė, didinga evangelikų reformatų bažnyčia, grakšti evangelikų liuteronų bažnyčia, renesanso stiliaus Šviesioji gimnazija, pradėti statyti dvaro